

«Il rumantsch resta vinavant preschent»

Adiever dal rumantsch tar fusiuns da vischnancas

DA FLURIN ANDRY / ANR

■ **La vischnanca fusiunada Ilanz/Glion è en vigur dapi l'onn 2014, quella da Scuol dapi in onn ed il cumegn Surses dapi Bumaun 2016. Il rumantsch vegn resguardà en tut las trais vischnancas.** L'onn 2000 aveva il chantun Grischun 212 vischnancas politicas. Da quellas eran 35 pertschient vischnancas cun damain che 200 abitants. Perquai ha decis il chantun da sustegnair finanziain fusiuns da vischnancas. Actualmain ha il Grischun anc 114 vischnancas. Tranter quellas èn era la vischnanca Ilanz/Glion, la quala ha 13 fracziuns, 12 da lingua rumantscha ed ina, Glion, da lingua tudestga. «Tut las publicaziuns, comunicaziuns ed infurmaziuns da la vischnanca èn perquai bilinguas, l'emprim rumantsch e suenter tudestg», di *Monica Hännny*, la vicepresidente da Ilanz/Glion.

«Fixà quai gia en la lescha da fusiun»

Ins resguardia en la vischnanca fusiunada Ilanz/Glion il rumantsch medemmain ferm sco il tudestg, menziuna ella, «quai avevan nus fixà gia en la lescha da fusiun.» Tut las leschas ed ils urdens da la vischnanca èn bilings: «La lavur da translaziun fan per part persunas da l'administraziun sco *Marianna Demont*, *Martin Gabriel* u *Aurelio Casanova*, blera lavur fa per nus era la Lia Rumantscha (LR)», di Hännny che abita a Castrisch, «quai è per nus in bun sustegn, translatar tut las documentaziuns, urdens e contracts dat ina immensa lavur.» Ils respunsabels per la fusiun avevan integrà la LR er en la discussiun davart ils linguatgs da scola: «Ensem cun las organisaziuns rumantschas regiunalas e cun la Lia avain nus chattà ina buna via per tuts», manegia ella, «las scolas en las dudesch fracziuns rumantschas èn vinavant rumantschas, a Glion avain nus duas scolettas rumantschas e duas tudestgas, ina scola bilingua ed uschiglio è la scola qua tudestga.» Quai saja dentant la suletta fracziun cun scola tudestga, agiunscha Hännny.

Scuol cun post linguistic en vischnanca

Las sis fracziuns da Scuol fusiunà, Guarda, Ardez, Ftran, Tarasp, Scuol e

En tut las trais vischnancas fusiunadas rumantschas e tudestgas vegn il rumantsch resguardà.

FOTO O. ITEM

Sent, eran gia avant la fusiun uffizialmain vischnancas rumantschas. «Quai è restà uschia er en il cumün fusiunà, en la costituziun avain nus fixà che la lingua uffiziala saja rumantsch ladin», di il capo *Christian Fanzun*, «a Scuol avain nus in post linguistic che translatescha tut las infurmaziuns e comunicaziuns en rumantsch.» Per part han ins fatg er a Scuol diever da la purschida da la LR e laschè translatar ina part dals texts, sco leschas, reglaments etc. a Cuira. Comunicaziuns bilinguas datti a Scuol surtut en il sectur turistic, causa che blers che lavuran qua na chapeschan betg rumantsch. Quai vala era per persunas na rumantschas che van en biro communal per infurmaziuns: «Quellas survegnan els era per tudestg.» Cun la Regiun Engiadina Bassa Val Müstair ch'è entrada en vigur a Bumaun 2016 èsi in zic auter: «Causa Samignun èsi fixà en ils statuts che las chaussas regiunalas èn en avegnir bilin-

guas», infurmescha Fanzun. Bilingua è era la pagina d'internet da la vischnanca, resp. cumün Scuol.

Cumegn Surses cun tuttas trais linguas chantunalas

En il Surses han ins fusiunà las vischnancas, resp. ils cumegns dal Surses Beiva, Cunter, Marmorera, Mulegns, Riom/Paronz, Salouf, Savognin, Sur, e Tinizong/Rona al cumegn Surses. Cun excepziun da Beiva ch'è tudestg e talian èn tut las fracziuns da lingua rumantscha. Il president communal dal cumegn Surses è *Leo Thomann* da Paronz. «Era suenter la fusiun duvrain nus vinavant il rumantsch sco lingua uffiziala per tut las comunicaziuns ed era las sedutas e radunanzas vegnan manadas en rumantsch», di el e menziuna ch'els hajan dentant en la costituziun communal ina clausula ch'il cumegn na dastgia betg discriminar persunas d'autras linguas: «Sch'insatgi

fa ina dumonda per tudestg survegn el era resposta en quella lingua.» Sin la homepage dal cumegn fusiunà èn las infurmaziuns ed ils invits en rumantsch e tudestg. «Nossa finamira è d'agir da moda che tuts sa sentan resguards, perquai èn las leschas ed ils urdens dal cumegn Surses bilings, rumantsch e tu-

destg.» Era Thomann menziuna la buna collavuraziun cun la LR: «Els han fatg differentas translaziuns per noss cumegn, sche nus duvrain sustegn u in cussegl èn ils collavurats da la Lia adina pronts da'ns porscher maun.» Il cumegn Surses è entrà en vigur a Bumaun 2016.

«Translaziuns l'emprim onn gratuitas»

Sco ch'il secretari general *Urs Cadruvi* declera porscha la LR durant la fasa inziala a las vischnancas rumantschas che fusiunan il servetsch da translaziun da comunicaziuns, documents uffizials, leschas ed urdens en l'idiom correspundent. «La finamira è ch'els possian far suenter alura sezs quella lavur, cun bancas da datas, nua ch'els chattan ils plets e las formulaziuns che sa repetan adina puspè.» Las translaziuns fa la LR l'emprim

onn gratuitamain, «per quella lavur ans stat a disposiziun ina cassa, cunzunt per texts ch'èn d'interess public.» La Lia vegn tenor el era sezza activa e contactescha vischnancas rumantschas che prevesan da fusiunar. «L'intent è qua da las pudair accompagnar pli baud pussaivel, avant ch'i vegnian prendidas decisiuns en connex cun il linguatg, per evitar ch'i vegnian cementadas chaussas ch'ins na po betg pli referar», menziuna Urs Cadruvi.